

Studnicki, Waclaw Gizbert

Czy Wilno wysyłało posłów na sejmy Rzeczypospolitej? : (przyczynek do kwestyi udziału miast w sejmach)

Przegląd Historyczny 7/3, 322-327

1908

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Czy Wilno wysyłało posłów na sejmy Rzeczypospolitej?

(Przyczynek do kwestyi udziału miast w sejmach).

Nie mamy dotychczas w naszej literaturze prawnohistorycznej monografii specjalnej o udziale miast w sejmach Rzeczypospolitej. Sama kwestya, czy miasta wysyłały posłów na sejmy, została u nas pozornie rozstrzygnięta; wszyscy bowiem współcześni historycy i prawnoznawcy polscy twierdzą zgodnie, iż miasta od XVI wieku (czy od końca tego stulecia) nie brały udziału w sejmach Rzeczypospolitej.

Aleksander Rembowski powiada w swojej cennej pracy, p. t. „Konfederacya i rokosz“¹⁾.

„Pod koniec w. XVI udział miast we władzy prawodawczej zniknął, choć zaznaczyć należy, że nie masz żadnego aktu legislacyjnego, któryby im odmówił udziału w sejmach.“

W wykładach uniwersyteckich prof. Balzera²⁾ czytamy również:

„Było dążnością, aby i mieszczaństwo miało dostęp do sejmu, lecz opieszałość samych miast przeszkodziła temu. Królowie wzywali miasta, by wysyłały swoich posłów, ale te, zanadto zajęte swojemi wewnętrznymi sprawami, zamało korzystały z owego wezwania, a i do tego przyłączyła się dążność szlachty do wyłączności. A więc kiedy w r. 1505 przyszło do osobnej organizacyi sejmów polskich, liczono się z tem, że nie było posłów mieszczańskich w sejmie i nie wliczono ich do posłów sejmowych. Tylko znaczniejsze miasta wysyłały na sejmy koronacyjne i elekcyjne swoich delegatów, lecz bez żadnych głosów. Dlatego też bez miast stanowiono na sejmach o nich“³⁾.

---

¹⁾ Wyd. 2-ie, str. 273.

²⁾ ark. 44.

³⁾ Balzer, Skrypta, ark. 53.

Wreszcie prof. Kutrzeba, autor specjalnej monografii: p. t. Skład sejm u polskiego¹⁾, powiada:

Z miast polskich w końcu w. XV jedno takie było miasto, które stale na sejmy wzywano, to jest Kraków.

Ale Kraków był jedynym miastem, które miało prawo pojawiać się na sejmach, bronił też tego prawa. Wyraźnie to stwierdzono, że miastom innym prawo takie nie służy²⁾.

Kiedy szło o unię, za Zygmunta Augusta pojawiła się kwestya udziału w sejmach miast z krajów, które z Polską połączyć się miały. Litwa w instrukcyi posłom swoim na sejm r. 1562/3 poleca upomnieć się, aby „też na sejmy wspólne dwu posłów swych z rady mieszczan wileńskich wiecznemi czasami posyłałi, ktorzy, aby pierwsze miejsce po poslech rady miasta krakowskiego mieli, i o swych rzeczach, na stan miasta swego należących, wolne przymowy i przykładania czynili.“

Później jednak już o kwestyi tej niema mowy. Wilnu udziału w sejmach nie zapewniono³⁾.

Może być, że jeszcze w końcu w XVI zasiadali posłowie Krakowa na sejmach, choć to bardzo wątpliwe. Stan szlachecki, który ostatecznie w bezkrólewjach pojagiellońskich utrwalił swoją przewagę, mógł ich już z łatwością usunąć, nie licząc na opór.“

Pozostawiając na razie na uboczu kwestyę udziału w sejmie nnych miast Rzeczypospolitej, ośmielam się twierdzić, iż miasto Wilno posłów na sejmy Rzeczypospolitej wysyłało, a przypuszczenie swoje opieram na dowodach następujących:

1. W aktach centralnego archiwum w Wilnie znajduje się Instrukcyja poselska, wydana r. 1738 (*Feria quarta post festum natiuitatis b. v. M. die decima mensis septembris*) posłom z miasta Wilna na sejm wysłanym⁴⁾.

2. W innej instrukcyi poselskiej, wydanej — co prawda na sejm elekcyjny (r. 1669)—posłom wileńskim, czytamy⁵⁾.

„A nietylko do electii, ale też ad statum reipublicae należemy y między stanami Rzeczypospolitej policzeni jesteśmy. Na to iest iasny dowód w teyże constitutii 1564. fol. 51 w tych słowech: «na który tym obyczaiem przez nas złożony seym wielcy posłowie z Litwy z zupełną mocą, y z zupełnym poruczeniem, tak z duchownego, iako y z świeckiego, senatorskiego, rycerskiego i mieyskiego stanu posłami byli,» to iest te pany łacińskim ięzykiem niżej opisane. Tamże na końcu są podpisy posłów miasta Wileńskiego, zkąd manifeste liquet. że ad statum należę-

1) Przegląd historyczny r. 1906, Tom II, str. 199.

2) Tamże, str. 200.

3) Tamże, str. 200 i 201.

4) Instrukcyja ta została przedrukowana w całości w X-m tomie „Aktów“ wydanych przez wileńską komisję archeograficzną, str. 478 i nast.

5) Tamże, str. 369, 370.

my, a zwłaszcza y ztąd, kiedy Augustinus Rotundus—wóyt Wileński, ad correcturam iurium seymem z innemi pany radami byłznaczony. Jako to się daie widzieć z konstitutii 1569 fol. 194.“ (1569 fol. 794).

Instrukcja z r. 1669 poleca posłom miejskim okazać na dowód „iako ad sufragia należy“ *privilegium nobilitatis*, wydane miastu Wilnu.

3. W przywileju: *privilegium nobilitatis* z r. 1568, nadającym członkom magistratu wileńskiego dziedziczne szlachectwo ¹⁾, powiedziano:

„Volumus etiam insuper ut Magistratus saepe nominatus Vilmensis ad omnia Comitata Generalia tam in Magno Ducatu Lituaniae quam etiam in Regno Poloniae, si unio istorum Dominiorum debitum tortita fuerit effectum, binos vel ternos consules ex Collegio suo mittant.“

Ograniczamy się na przytoczeniu ważniejszych tylko dokumentów, stwierdzających udział posłów wileńskich w sejmach Rzeczypospolitej.

4. Posłowie miejscy, wysłani na sejm, otrzymywali dyety poselskie z sum specjalnego podatku sejmowego, t. zw. „składanki sejmowej.“

W zbiorze Dubińskiego (str. 234) znajdujemy r. 1665, dnia 30 marca „Reskrypt króla JMci Jana Kazimierza na składankę wszystkiego Miasta.“

W reskrypcie owym czytamy:

Jan Kazimierz etc. Szlachetnym Burmistrzom, Radzcom, Ławnikom, i wszystkiemu Magistratowi Miasta naszego Wilna. Nam miłym Łaska nasza królewska. Wiernie nam mili, przełożono Nam iest przez posłow od W. W. na Seym przeszły zesłanych, iako dla zachowania Praw i Przywileiow, tudzież zabezpieczenia ciężarom, na oba Seymy posłów w y p r a w u i ą c i na inne potrzeby nietylko wielka u różnych kredytorów zaciągnięta iest suma, ale i ordynaryina Gromniczna Kupiecka składanka, która na obronę Praw Kupieckich *de iure* należy, obrócona iest, co że trzeba wypłacić, i na przyszlą da Pan Bóg konwokacyą, i na następujący po niey Seym, na wyprawę także Posłów, i inne *requisita* koszt obmyślić; na co konsens na wybieranie składanki podług ordynacyi Komissarskiej, żądano: iakoż My widząc potrzebę słuszną i z Prawem zgadzającą się, pozwalamy Wierności Waszej *cum Communicate Mercatoria*, składankę podług proporcji potrzebney summy uchwalić, a uchwaloną wybierać, na którą, aby wszyscy Kupcy *etiam in Magistratu* zostający. Rzemieślnicy, Cechowi i nie cechowi, tak też Obywatele wszyscy składali się, przykazujemy i *serio* mieć chcemy zlecając wierności Waszey y Exaktorom od WW. i *Communitatis* obranym i postanowionym, podług prawa i dawnego zwyczaju,

1) Dokument, przedrukowany w Zbiorze Dubińskiego z r. 1778 — Zbór praw y przywileiow miastu stołecznemu W. X. L. Wilnowi nadanych.

nad każdym takowey niewydaiącym składanki, bez żadney dylacyi exekucją.*

5. W dekretach komisarskich, wydanych z powodów zatargu pomiędzy szlacheźnym magistratem i pospółstwem miasta Wilna, znajdujemy nietylko dowody udziału posłów miejskich wileńskich w sejmie, ale i ślady walki wewnętrznej pomiędzy stanami o udział w przedstawicielstwie z miasta Wilna.

W jednym z dekretów (r. 1721 miesiąca Februarii 22 dnia) „Dekret kommissarski między Szlacheźnym Magistratem wileńskim, a Gminem Miasta: za Dekretem J. K. M. Zadwornym Assesorskim W. X. L. w roku *immediate* przeszłym 1720 Miesiąca Novembra 11 dnia w Warszawie wypadłym¹⁾, znajdujemy stwierdzenie faktu, który wydaje się nawet nieprawdopodobnym — oto: Cechy wysłały posłów swoich na sejm.

Czytamy tam: „Cechy... dobry porządek i spokojność publiczną wzruszały, przez obieranie *abusive ac illegitime* gminnych Dyrektorów, przez wysłanie od Cechów na Sejm posłów swoich“²⁾.

6. Dekrety komisarskie określały, na mocy przywilejów królewskich, ilu ma być posłów na sejmie z miasta Wilna i jaki ma być podział mandatów pomiędzy stanami miejskimi.

R. 1646. Septembra 18 dnia. Dekret albo Ordynacya Ichmościow Panow Komissarzow od Króla Imci Władysława IV, do miasta Wilna zesłanych między Szlacheźnym Magistratem a Communitatem Miasta tegoż³⁾.

Do posłów na sejm od Magistratu wyprawionych, ma być Trzeci *ex Communitate* przydany; którego powinność będzie wiedzieć tylko o tych sprawach, które *tangunt Communitatem et Bonum Civitatis*, a osobliwie spraw kupieckich, druga, że on ma zawiadować pieniędzmi na expedycją Seymową danemi, ażeby tych Posłów praca daremna nie była; tedy iako Magistratowym po dwieście Złotych, tak *Communitatis* Posłowi ma być dano złotych sto z składanki doroczney: Ciż panowie Posłowie wszyscy po odprawionym Poselstwie przyiachawszy do Domu, podług Ordynacyi, tak Magistratowi, iako i poselstwu relacyą mają czynić *gestorum suoruu a Communitatis* zaś Posel osobliwszy ma rachunek uczynić wszystkich expensów.“

Po dekrecie komisarskim z r. 1721, gmin, zdawało się, zrezygnował z walki o wysyłanie ze swego grona własnego posła na sejm. Jednakże w księgach „Protokołu sesyi publicznych szlache-

¹⁾ Zbiór Dubińskiego str. 279.

²⁾ Zbiór Dubińskiego, str. 280.

³⁾ Dubiński, str. 207.

tnego magistratu miasta J. K. M. stołecznego Wilna“¹⁾ znajdujemy pod r. 1776 ślady zatargów pomiędzy patrycyatem, a plebsem o podział mandatów sejmowych pomiędzy Magistratem a gminem:

„Na posiedzeniu z dnia 22 Augusta 1776 r. odczytano dekret komisarski i serio zalecono gminowi, ażeby bez dalszej już zwłoki y wymysłów, gdyż czas następującego seymu coraz się zbliża“ — nie upierał się przy swoim żądaniu, aby jednego posła wysłano koniecznie z gminu i aby nie odmawiał opłacenia składowki sejmowej.

Na posiedzeniu z dnia 20 septembra 1776 r. stwierdzono, iż „dla zbuntowania gminnych, ani składanek magistratowych, ani też kupieckich wystarczyć nie może. Zaś w trzy dni potem (w protokóle z d. 23 września) znajdujemy wiadomość o zaciągnięciu pożyczki w kwocie 150 dukatów dla umożliwienia wysłania posła do Warszawy.

Że posłów miejskich wysyłało z Wilna na sejmy do Grodna i Warszawy, to zdaje się już nie ulegać wątpliwości. Na podstawie wileńskich ksiąg miejskich można stwierdzić, że jeszcze w końcu w. XVIII posłowie z miasta Wilna wysyłani byli na sejmy.

Ale w jakimże charakterze bywali oni w izbie poselskiej?

W tej kwestyi nie możemy jeszcze nic stanowczego powiedzieć, bez zbadania odpowiednich źródeł. W każdym razie, mamy wyraźne świadectwo, że jeszcze w XVIII w. posłowie miejscy wileńscy znajdowali się w izbie poselskiej na pierwszym posiedzeniu sejmowym, a w regulaminie zwyczajnym otwarcia sejmku było zastrzeżone miejsce zarówno dla posłów wileńskich, jak i krakowskich²⁾.

¹⁾ Przechowywanych w rękopiśmiennych księgach numerowanych i zakatalogowanych w Archiwum miejskiem w Wilnie.

²⁾ „O udziale Krakowa w sejmach i sejmikach Rzeczypospolitej“ pisał p. Leon Rymar w „Roczniku Krakowskim“ (T. VII). W pracy tej autor poruszył mimochodem i kwestyę udziału innych miast w sejmach Rzpltej; twierdzi wszakże, że „inne miasta, które z czasem zyskały podobne do Krakowa prawo, uczestniczyły tylko w sejmach elekcyjnych i koronacyjnych, pomijając pruskie“ (Rocznik krakowski, t. VII, str. 196).

Jednak podaje p. Rymar w tym samym artykule, opierając się na materiale, zawartym w Colloquiarium (w Archiwum akt dawnych miasta Krakowa 1683—1699 r.) co następuje: „w roku 1688, gdy miała przyjść na sejm sprawa konstytucyi żydowskiej: *«magistratus specialiter zleci JMP. Posłowi, aby miał konferencyę z J. M. P. P. Posłami miast innych.»* I w latach poprzednich—czytamy dalej—również spotykamy podobną wzmiankę. Gdy bowiem pospół-

W cytowanej już wyżej instrukcji poselskiej z r. 1738, czytamy:

„Po obraniu iaśnie wielmożnego marszałka poselskiego y uspokoeniu *omnium ordinum solenitatis*, gdy izba poselska *ad osculum* iego królewskiej mości *vitricis manus ex thurno* przystępować będzie, aby po posłach miasta Krakowa, *pro honore et gloria* miasta Wilna, ichmość panowie posłowie z przystoynym przygotowaniem się *accedere* chcieli.“

W księdze prokokółów sesyjnych magistrackich znajduje się również podobne zlecenie,

„Żeby Ichm. W. P. Posłowie miasta wcześniej na Seym zaiechali dla spólnego pocałowania nayiaśnieyszego Pana w rękę“¹⁾.

W końcu niechaj mi wolno będzie wypowiedzieć przypuszczenie, które zdaje się zakrawać jeszcze na „herezyę historyczną“, że miasto Wilno, może tak samo jak Kraków, wysyłało posłów nietylko na sejmy ale i na sejmiki. Kwestya ta nasunęła mi się na podstawie pewnych danych i jest obecnie przedmiotem badań moich.

WACŁAW GIZBERT STUDNICKI.

---

stwo żądało wysyłania jednego posła na sejm, powoływało się na to, że „inne miasta, jak L ó w i W i l n o *similiter* czynić zwykły.“ „Jednakże (pisze p. Rymar) trudno wnioskować, czy w pierwszym wypadku odnosiło się to do tych miast Korony i Litwy, czy też do pruskich; w drugim zaś czy pospółstwo, powołując się na przykład tych dwóch miast, miało na myśli elekcye i koronacye, czyli też zwyczajne sejmy“ (jak wyżej str. 196 i 197).

P. Rymar w Colloquiariach miasta Krakowa znalazł, jak widzimy, ślady udziału miast (Lwowa, Wilna...) w sejmach Rzpltej, lecz pracę swoją ograniczył tylko do sprawy udziału m. Krakowa w sejmach i sejmikach Rzpltej.

¹⁾ Zapisane pod d. 18 września, 1726 r.